

Türk Müzik ve Hareket Tedavisi Geleneği

2008 UNESCO Kaşgarlı Mahmut Yılı

Türk müzik ve hareket tedavisi geleneği çok eski zamanlardan haber vermektedir. Azerbaycan'daki Gobustan Kayalıkları'nda görülen dans eden insan resimlerinin tarihi on dört bin yıl olarak belirtilmektedir.

Orta Asya kaynaklı olan bu tedavi geleneği Altay, Uygur, şimdiki Moğolistan bölgelerinde görülmüş ve bütün Asya Türk illerine ve Anadolu'ya yayılmıştır. Başlangıçta beş sesli (pentatonik) tarzda musiki icraatı görülüp devam ederken, bin yıl önce makam tedavi sistemi olgunlaşmış, beş yüze yakın makam ve bunların vucut organlarına ve duygulara etkisi Farabi, İbn-i Sina, Ebubekir Razi, Hasan Şuuri, Haşim

Bey'in eserlerinde yazılmıştır.

Dokuz yüz sene önce Selçuklu sultanı Nurettin Zengi'nin yaptırdığı, Şam'daki Nurettin Hastanesi'nde müzik terapi uygulanmaya başlanmış ve Anadolu'da, Edirne, Amasya, Fatih, Kayseri, Manisa, Bursa, Sivas şifahanelerinde gelişmiştir

Türk müzik ve hareket tedavi geleneğinin doğumu ve yayılmasında eski Uygur Türk kültürünün etkisi olmuş, Uygur müzik aletleri, repertuarı ve dansları bu konuda önemli bir kaynak oluşturmuştur.

Kaşgarlı Mahmut'un doğum yeri, yaşadığı mühit ve yolculukları ile müzik ve hareket tedavisi geleneği yakınlık göstermektedir. Bin yıl önce yaşayan Kaşgarlı Mahmut anısına o dönemlerden bu güne kalan müzikal mirası hatırlamak amacıyla bu konser düzenlenmiştir

Yard. Doç Dr. Rahmi Oruç Güvenç

TÜMATA

Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu

TÜMATA, 1976 yılında, Türk musikisinin doğuşunu, gelişmesini, tedavi değerini, repertuar ve enstrüman zenginliğini araştırmak ve tanıtmak amacı ile Yard. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç tarafından kurulmuştur. 1991- 1995 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Etnomüzikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne bağlı olarak faaliyet gösterdikten sonra, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde, Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Birimi olarak faaliyetine devam etmiştir.

En az 6.000 yıllık bir geçmişi olduğu ileri sürülen Türk musikisinin günümüze ulaşabilmiş repertuar, icra şekilleri, dansları, kıyafet ve dekorları, sosyo-kültürel ve psikolojik kaynakları, modern tıpta yeniden keşfedilen müzik terapinin uygulama malzemeleri, TÜMATA'nın genel faaliyet konularıdır. Bu maksatla Mannheim, Münih, Berlin, Zürih, Madrid, Barselona'da altı merkez kurulmuş ve Avusturya Rosenau'da müzik terapisi yetiştiren bir okul açılmıştır. Bu okulun ilk mezunları 1995 yılı Ekim ayında Edirne'deki Sultan 2. Bayezid Şifahânesi'nde verdikleri Türk musikisi konseriyle diplomalarını almışlardır.

Avrupa bağlantılarının, Avrupa ülkelerindeki okul-kurs çalışmalarının, konserler ve seminerlerin genel koordinatörlüğünü 1986 yılından beri magister ve doktor Gerhard Kadir Tuçek yürütmektedir. 1986 yılında, Viyana'da Etnomüzikoloji Vakfı kurulmuştur. 1989 yılında okul çalışmaları başlamıştır. 1997 yılında Münih Müzik ve Tiyatro Akademisi (hochschule), Avusturya Rosenau Müzik Terapi Okulu ve TÜMATA arasında bir eğitim protokolü oluşmuştur. 1999 yılında Etnomüzik Terapi Enstitüsü G. Kadir Tuçek tarafından kurulmuş olup bu enstitüye bağlı olarak Rosenau, Zürih, Madrid, Barselona, Berlin ve Mannheim'da müzik terapi eğitim çalışmaları devam etmektedir.

Klinik çalışmalar ise 1993 yılında başlamış-

tır. Viyana'da Meidling klinikte başlayan proje ve uygulama çalışmaları arasında en eskisi olan nöroloji çalışması tamamlanmıştır. 2000 yılından beri kardiyoloji ve 2001'den beri de onkoloji çalışmaları sürdürülmektedir. Engelliler konusundaki çalışmalar 1993 yılından beri sürmektedir. Ayrıca geriatri ve immünoloji projeleri de devam etmektedir.

2007 yılında Gazi Üniversitesi algoloji bölümü ile başlatılan kronik ağrılı hastalara ve yine Gazi Üniversitesi çocuk psikiyatrisi bölümü ile başlatılan otistik ve spastik çocuklara müzik ve hareket terapisi çalışmaları sürmektedir. 2007 yılından beri, hasta memnuniyeti projesi içinde Medical Park Bahçelievler Hastanesi'nde müzik ve hareket terapi uygulamaları devam etmektedir.

TÜMATA; Türk Musikisi'nin tarih ve coğrafya bakımından devamlılık ve bütünlük gösterdiği inancı ile Türk'ün bulunduğu her yerin musikisini detayı ile incelemek ve yaşatmak çabasıdır. İki yüzdenden fazla otantik Türk musikisi aleti bu gaye ile toplanmış ve bir müze oluşturulmuştur. CD, DVD, video, nota, arşiv çalışmaları ile musiki değerlerimiz toplanmakta ve sayıları otuzu bulan grup üyeleri tarafından etnomüzikoloji konserleri ile meraklılara ve ilim-sanat topluluklarına sunulmaktadır. Yurt içinde ve dışındaki seminer, sempozyum ve festival faaliyetleri de TÜMATA'nın önemli bir çalışma alanıdır. Geçtiğimiz yıllarda Avusturya'daki okul ile birlikte, üç sempozyum, iki festival ve çeşitli ülkelerde pek çok seminer düzenlenmiştir. Bu sempozyum ve festivallerde, Türk musikisine etnomüzikoloji ve tıp açısından bakılmış ve EEG, EKG, galvanometre gibi parametrelerle değerlendirilen laboratuvar bulguları gündeme getirilmiş, Türk musikisinin tedavi değeri psikiyatri, pedagoji, fizik tedavi ve rehabilitasyon konularında, bu sempozyumlarda kabul görmüştür.

TÜMATA'nın idealleri ve çabaları yurt içinde ve dışında radyo, tv programları, çeşitli basın organları tarafından duyurulmaktadır ●

Rahmi Oruç Güvenç

Yard. Doç. Dr.

1948 yılında Kütahya Tavşanlı'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'nde, Prof. Dr. Ayhan Songar'ın yanında müzikle tedavi konusunda klinik psikoloji doktorası yaptı ve bu konuda tek uzman oldu. Daha sonra Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Türk Musikisini Araştırma ve Uygulama Merkezi'ni kurdu. Ayhan Songar'ın emekli olmasından sonra Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden ayrılarak Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Türk Musikisini araştırma ve Tanıtma Birimi'nde öğretim üyesi olarak görev aldı. Bu görevden emekli oldu.

İstanbul Üniversitesi, Avusturya'daki okul (Schule für Altorientalische musik und kunstherapie A-3924 Schloss Rosenau Niederneustift 66), Viyana Üniversitesi ortak çabası olarak üç defa müzik terapi ve etnomüzikoloji sempozyumu ile, iki kere etnomüzikoloji müzik festivali düzenlemesine katkıda bulunmuş ve faaliyetlerin teori ve uygulama safhalarında aktif rol almıştır. 1992 yılında Özbekistan Bilim heyeti tarafından kendisine Fergana Üniversitesi fahri profesörlük payesi verilmiştir. Aynı yıl Arjantin Academia de las Naciones, Güvenç'i şeref ödülüne layık görmüştür. Merkezi Münih'te olan Enternasyonal Dinamik Psikiyatri kuruluşu (WADP) Türkiye temsilciliği yapmış olan Güvenç'e ayrıca ABD Boston Massachusetts Üniversitesinden teşekkür ve başarı sertifikası verilmiştir (1993). Motif Halk Oyunları Eğitim Derneğinin 1996 musiki araştırma dalında üstün hizmet ödülünü kazanmıştır. 2004 yılında, TÜRKSAV tarafından Türk Dünyası'na hizmet ödülü verilmiştir.

Marmara Üniversitesi, Avusturya Rosenau Müzik Terapi Okulu ve Münih Üniversitesi Yüksek Müzik Akademisi işbirliği ile bu üniversitenin Türk müziği ile terapi pilot projesi başlatılmıştır. Ayrıca Almanya'da Berlin ve Mennheim,

İsviçre'de Zürih, İspanya'da Barselona ve Madrid şehirlerinde müzik ve hareket terapisi eğitim kursları açmış ve öğretime devam etmektedir.

Samanyolu Televizyonu'nda, *Musikimizin Perde Arkası* isimli on üç bölümlük bir seri program hazırlamıştır. Hemen bütün yerli ve pek çok yabancı tv kanalında canlı ve paket programları yayınlanmaktadır. Yerli ve yabancı basında çalışmalarını ile ilgili yazılar yer almaktadır.

1998 yılı 24-28 şubat tarihleri arasında Başkurtistan Neftekamsk kentinde yapılan Dostluk Şarkısı Festivali'ne Rahmi Oruç Güvenç başkanlığında katılan Tümeta grubuna üçüncülük ödülü verilmiştir.

Müzik hayatına ortaokul yıllarında, müzik öğretmeni Fethi Bey'den keman dersleri alarak başlamış, üniversite yıllarında ud, rebab, ney ve tanbur öğrenmiştir. 1975 yılında TUMATA (Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma) grubunu kurmuştur. Bu grupta Orta Asya kaynaklı Türk musikisinin kökenini ve terapi değerlerini araştırmaktadır. Bu arada Almanya, Avusturya'da, İsviçre'de ve İspanya'da açmış olduğu Türk müziği ile tedavi kurslarında öğrenci yetiştirmektedir. *Allah'ın Sevdikleri – Hz. Mevlânâ* isimli, İngilizce de yayınlanan bir eseri ve müzik terapi konusunda bir de kitabı vardır. Klasik Türk musikisi ve tasavvuf musikisi türlerinde, güfte ve bestesi kendisine ait olan eserleri vardır. *Tarz-ı vefa* isimli bir makam icat etmiş, bu makamda bir saz semaisi ve bir peşrev bestelemiştir.

Süyümbike ve Kanikey isimlerinde iki kızı vardır. Ergoterapist olan eşi Azize Andrea Güvenç ile sekiz yıldır evlidir ve birlikte çalışmaktadır. Azize Andrea Güvenç, bu çalışmalarını ihtiva eden *Ey yolcu... Ey yolcu* isminde bir kitap yazmıştır ●

Aktif Müzik Terapi Geleneği

Baksı Dansı

Günümüzde hala yaşayan ve çok eski zamanlardan beri Türk kültüründe özenle yaşatılan bir örnek, Kazak, Kırgız, ve Altay Türklerinde *Baksı Dansı* veya *Karacorga* olarak bilinen bir müzik terapi şeklidir.

Seans başında uygulamacı ilk bağlantıyı kurduğu yerden ayağa kalkarken spiral şeklindeki el kol hareketleriyle spiritüel enerjiye konsantre olup, o enerjinin kollarında oluşmasına çalışır. Bu sırada dombra, kılkopuz, şangobız adlı enstrümanlar ve su sesi ile müzisyenler kendisine eşlik eder.

İkinci safhada adı geçen enerji omuzlara yöneltilir ve omuz hareketleri ile birlikte ritim ve melodi değişir.

Fizik bedendeki son durak olan baş hareketi başladığında müzisyenler ritmi ve melodiyi uygun şekilde icra ederler.

Sonraki bölüm seansın en önemli yeri olup; uygulamacı, bu bölümde serbest ritim ve melodi ile sezgilerine yönelir ve emprovize (içine doğdu gibi) dans ile trans (vecd, istiğrak, duyguların yücelmesi) haline girer. Gelenekte, baksıların bu trans sırasında hasta için neler yapılması

gerektiğine ait bilgileri, sezgileri ile algıladığı ve uyguladığına inanılmaktadır. Bu bölüm sonsuzluk ve ölümsüzlük, değişmeyen bilgi ile bir olma bölümü olarak tarif edilir.

Daha sonra dönüş başlar, baş, omuz ve kol hareketleri sıra ile uygulanıp yer bağlantısı sonucu oturularak seansa son verilir.

Arşetipikal hareketler

Yard. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç ve Mag. Dr. Gerhard Kadir Tuçek (Avusturya Doğu Müzik Terapisi Okulu Müdürü) tarafından geliştirilen ve Avrupa'da bir çok hastane ve tedavi merkezlerinde uygulanan aktif müzik terapi seansında ana düşünce, unutulmuş duyguları yeniden uyarmak ve yeni duygular üretmek kişinin içinde bulunduğu hali değiştirmek ve sağlıklı yaşama şartlarına adaptasyonu sağlamaktır. Bu amaçla, uygun hareketlerle, tabiatta bozulmadan devam eden uyuma ve dengeye ulaşma faaliyeti olarak tarif edilebilecek olan seans, pentatonik ve yarı pentatonik ve otantik olarak yaşayan Türk musikisi repertuarı ile, tabii, otantik enstrümanların icrası beraberliğinde yürütülmektedir. Otistik, nevroitik, pasif, korkak, çekingen, sıkıntılı kişiler ile spastik, özürli kişilerde hem duyguların değişmesi şeklinde, hem de egzersiz vasıtası ile hareket kabiliyetinin gelişmesi yönünde olumlu terapi etkileri bu seans ile sağlanabilmektedir ●

Pasif (receptive) Müzik Terapi Geleneği

Türk Makam Müziği

Türk tarihi ve kültüründe önemli bir yeri olan makam müziği ile tedavi günümüz tıbbında yeniden güncelleşmiş bulunmaktadır. Bin yıldan daha önceki zamanlarda Orta Asya'da, Horasan ve Uygur bölgelerinde gelişerek yayılan makam musikisi hakkında Farabi, İbn-i Sina, Ebu Bekir Razi, Hasan Şuuri, Hekimbaşı Gevrekzade Hafız Hasan Efendi ve Haşım Bey eserler yazmışlar ve makamların duygular ve organlarla ilişkilerini tasniflerle belirtmişlerdir. Pentatonik müzik Türk illerinde gelişmeye devam ederken, yedili sistem olan ve bir tam sesin dokuz komadan oluşması esasına dayalı makam sistemi, takriben dört yüzü geçen makam zenginliği ile kültür ve sanatımıza büyük katkıda bulunmuştur.

M.S. 834- 932 yıllarında yaşamış olan müslüman Türk bilgini **Ebu Bekir Razi**, melankoliklerin tedavisi üzerine yazdığı bir eserinde şöyle diyor: "... *melankolik hasta kesinlikle meşguliyetle tedavi edilmelidir... balık tutma veya aulanma gibi eğlenceli işlerden biri ile uğraşmalıdır. Mümkünse çeşitli oyunlara alıştırmalıdır; huyunu, ahlakını, davranışlarını beğendiği ve sevdiği kimse ile buluşup görüşmeli özellikle güzel sesle okunan şarkılar dinlemelidir.*"

Büyük Türk bilgini **Farabi** (870- 950) makamların ruha etkisini şöyle sınıflandırır:

- Rast makamı: Sefa (neşe, huzur) verir.
- Rehavi makamı: Beka (sonsuzluk fikri) verir.
- Küçek makamı: Hassasiyet (duyarlılık) verir.
- Büzürk makamı: Havf (sakınma) verir.
- İsfahan makamı: İnsana hareket kabiliyeti ve güven verir.
- Neva makamı: Lezzet ve ferahlık verir.
- Uşşak makamı: Dilhek (gülme) verir.
- Zirgüle makamı: Nevm (uyku) verir.
- Saba makamı: Cesaret, kuvvet verir.
- Buselik makamı: İnsana kuvvet verir.

- Hüseyini makamı: İnsana sulh (sükûnet, rahatlık) verir.

- Hicaz makamı: İnsana tevazu verir.

Büyük İslam bilgin ve filozoflarından **İbn-i Sina** (980-1037), musikinin tıpta oynadığı rolü şöyle tanımlamaktadır: "...*tedavinin en iyi yollarından, en etkililerinden biri, hastanın akli ve ruhi güçlerini arttırmak, ona hastalıkla daha iyi mücadele için cesaret vermek, ona en iyi musikiyi dinletmek, onu sevdiği insanlarla bir araya getirmektir...*"

İbn-i Sina, Farabi' nin eserlerinden çok yararlandığını ve hatta musikiyi de ondan öğrenerek Tıp mesleğinde uygulamaya koyduğunu söylemektedir. Arapça yazdığı *Kitap'ün necat ve Kitab'ün Şifa* daki on iki fasıl tamamen musikiye ayrılmış olduğundan, bu kısım Baron Rodolphe d'Erlanger tarafından Fransızca olarak *La musique Arap* adıyla yayınlanmıştır.

Eski Türk hekimlerinden **Şuuri**'nin *Tadil-i Emzice* adlı eserinde müzik ile tedavi hakkında geniş bilgi vardır. Şuuri, *Tadil-i Emzice*'de belirli makamların günün belirli zamanlarında etkili olduğunu belirtmektedir. Ona göre:

- Rast ve Rehavi makamları: Seher zamanı
- Hüseyini makamı: Sabahleyin
- Irak makamı: Kuşlukta
- Nihavend makamı: Öğleyin
- Hicaz makamı: İki ezan arası
- Buselik makamı: İkinci zamanı
- Uşşak makamı: Gün batarken
- Zengüle makamı: Gurubdan sonra
- Muhalif makamları: Yatsıdan sonra
- Zirefkend makamı: Gece yarısından sonra
- Rast makamı: Gece yarısı etkilidir.

Şuuri'ye göre musikinin meclis adamlarına olan etkileri de birbirlerinden farklıdır.

- Alimler meclisine: Rast ve Tevabii
- Emirler meclisine: İsfahan ve Tevabii
- Dervişler meclisine: Hicaz ve Tevabii
- Sufi meclisine: Rehavi ve Tevabii makamları etkilidir.

Günümüzden dokuz yüz sene önce Selçuklu

Sultanı Nureddin Zengi tarafından Şam'da yaptırılan Nureddin Hastanesi'nde musiki makamları tedavi amacıyla kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde yedi yüz seneden beri Amasya, Sivas, Kayseri, Manisa, Bursa, İstanbul (Fatih Külliyesi) ve Edirne şifahanelerinde yüz sene önceye kadar musiki ile tedavi uygulanmıştır. *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*'nde şöyle yazılıdır: “*Merhum ve mağfur Bayezid Veli... Vakıfnamesinde hastalara deva, dertlilere şifa, divanelerin ruhuna gıda ve def'i sevdâ olmak üzere on adet hanende ve sazende gulam tahsis etmiştir ki, üçü hanende biri neyzen, biri kemani, biri musikari, biri santuri, biri udi olup, haftada üç kere gelerek hastalara ve delilere musiki fash verirler...*”

Pentatonik Müzik

Pasif terapi seanslarında Türk Makam müziğinden başka pentatonik (beş sesli) müzik de kullanılmaktadır. Orta Asya kökenli bu müzik türünün, özellikle otistik ve spastik çocuklara, kendine güven ve kararlılık hiss verdiği bilinmektedir. Binlerce yıldan beri Türk bakışı ve kamları tarafından kullanılan pentatonik müziğin transi kolaylaştırıcı etkisi olduğu da tespit edilmiştir.

Günümüzdeki Uygulama

Anlaşıldığına göre, Horasan kaynaklı Türk sanat musikisi ve Horasan-Anadolu musiki makamlarımızın uygunluğu ile gelişen pasif-receptiv müzik terapi geleneği icrası sırasında hastalar rahat bir şekilde oturarak veya uzanarak dinleme halinde idiler. Bu tedavide amaç, hastaların emosyonel (duygu) durumlarını değiştirerek onları rahatlatmak ve kendine güvenlerini kazanmalarına yardımcı olmak idi.

Günümüzde tarafımızdan uygulanan teknikte de, bu esaslara sadık kalınmıştır. Hasta istirahat pozisyonunu alır, bir seans süresince geniş ve rahatlatıcı bir ritim ve su sesi eşliğinde, ney, rebab, çeng, ud, dombra ve rübab ile emprovize yapılır ve uygun makamlar üzerinde çalışılır.

Bu şekilde bir icra sırasında, otizmden ve

psikolojik çocuk hastalıklarından geriatriye kadar çeşitli psikolojik ve fizik hastalıklarda olumlu değişmeler ve iyileşmeler gözlenmektedir. Bu konuda Dr. L. Gutjahr ve Prof. V. Mechleid tarafından EEG ölçümleri yapılmış ve en az bin yıllık bu gelenek bu günün laboratuvarında doğrulanmıştır. Dört yüzden fazla olduğu bilinen bu makamlardan önemli olan on beş tanesi üzerinde çalışılmış ve uygulamalardan sonra tedavide kullanılacak kaset ve CD'ler tarafımızdan vücuda getirilmiştir.

Viyana'da Meidling Rehabilitasyon Merkezi'nde komada bulunan hastalara Türk musikisi makamları dinletilerek terapi uygulamaları yapılmakta olup, beyinde alfa ve teta dalgalarının değiştiği tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda bir çok hastanın müzik terapi seansları ile komadan çıktıkları gözlenmiştir.

2007 yılında Gazi Üniversitesi algoji ve çocuk psikiyatrisi bölümleri ile ortaklaşa araştırma çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalarda kronik ağrılı hastalara (kanser ağrısı gibi) ve otistik ve spastik çocuklara müzik ve hareket terapisi uygulanmaktadır. Bu çalışmalardan alınan ilk sonuçlarda ağrılı hastaların stres hormonlarının terapi sensı sonrasında %40 oranında azaldığı gözlenmiştir.

Ayrıca 2007 yılında, Medical Park Hastaneleri ile ortak bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma kapsamında ve “Hasta Memnuniyeti Projesi” içinde, hastanenin Bahçelievler şubesinde müzik ve hareket tedavisi uygulamaları devam etmektedir ●

Kaşgarlı Mahmut

(1008 - 1075)

Kâşgar'da doğmuş, Saciye ve Hamidiye Medreseleri'nde tahsil gördükten sonra kendisini Türk dili incelemelerine adanmıştır. Bu amaçla Orta Asya'yı boydan boya kat ederek Anadolu'ya oradan da Bağdat'a gitmiştir. 1072-1073 yılları arasında hazırladığı meşhur kitabını (Divan-ı lûgat-it Türk) Abbasi halifesine armağan etmiştir.

Kaşgarlı Mahmud'un "Türk Dillerinin Gramatik İncelemesi" başlıklı başka bir kitabının daha olduğu söylenir. Divanı Lûgatit Türk'ün 3. cildinde bu kitabına atıfta bulunurmuş. Ne yazık ki, bu kitabın ne aslı ne de kopyaları bugüne dek bulunamamış. Türklerin yaşadığı şehirleri, köyleri, obaları bir bir dolaşarak hazırladığı sözlük, İslâmiyet'ten önceki sözlü edebiyatımızı aydınlatan dev bir eserdir. Yazılış amacı, Araplara Türkçe'yi öğretmekten çok, Türkçe'nin Arapça ile koşu atları gibi yarış edebileceğini, Türk dilinin zenginliğini, her duygu ve düşünceyi anlatmaya elverişli olduğunu ispat etmektir.

"Türk Sözlüğünün Divanı" anlamına gelen Kâşgarlı'nın bu eseri, yalnız bir sözlük değil; İslâmiyet öncesi Türk edebiyatını, tarihini, coğrafyasını, folklorunu, mitolojisini aydınlatan ansiklopedik bir eserdir. Divan-ı Lûgat-it-Türk yabancılar Türkçe'yi öğretmek amacıyla 1073-1077 tarihleri arasında Bağdat'ta yazılmış bir sözlüktür. Eser, Türk dilini Araplara tanıtmak amacıyla yazıldığından, Arapça olarak kaleme alınmıştır. İçinde pek çok Türkçe deyim, şiir, atasözü yer almaktadır.

Divân-ı Lûgati't Türk, Türkçe'nin neden öğrenilmesi gerektiğini şöyle anlatır:

"Ant içerek söylüyorum, ben Buhara'nın, sözüne güvenilir imamlarının birinden ve başkaca Nişaburlu bir imamdan işittim. İkiisi de senetleri ile bildiriyorlar ki, Yalvacımız (Peygamber), kıyamet belgelerine, ahir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkacaklarını söylediği

sırada Türk dilini öğreniniz, çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır buyurmuştu. Bu söz (hadis) doğru ise sorguları kendilerinin üzerine olsun Türk dilini öğrenmek çok gerekli bir iş olur. Bu doğru değil ise akıl bunu emreder. Tanrı, Türk burçlarını yükseltmiş ve onların mülkleri üzerinde felekleri döndürmüştür. Tanrı onlara Türk adını vermiş ve yeryüzüne ilbay kılmış, hakanları onlardan çıkartmıştır. Dünya uluslarının yularların onlar eline vermiş, herkese üstün kılmıştır. Onlarla birlikte çalışanları aziz kılmış ve Türkler onları her dileklerine ulaştırmış, kötülerin şerrinden korumuştur. Onlara hedef olmaktan korunabilmek için, akli olana düşen şey, onların yolunu tutmak, derdini dinletebilmek gönüllerini alabilmek için dilleriyle konuşmaktır."

Onbirinci Yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un Çizdiği Dünya Haritası Türklerin bulunduğu bölgeleri göstermek amacıyla çizilmiştir. Daire şeklinde olan haritanın çevresinde Doğu, Batı, Kuzey, Güney yönleri belirtilmiş, bazı deniz ve ırmaklar gösterilmiştir. Batıda işaret edilen yerler İtil boylarına, yani Kıpçakların ve Frenklerin oturdukları bölgelere kadar uzanır. Güney-Batıda Habeşistan'a, Güneyde Hint, Sint, Doğuda Çin ve Japonya'ya işaret edilmiştir. Ortada Yarkent, Kaşgar, Barsgan, Balasagun, Yıfruç, İkiöküz, Asbuâli, Kumri, Talas v.s. gibi daha birçok Türk kentleri yer almıştır •

